

Заедно ли сме в кризата?

Пандемията услужливо размести оценките ни за всички икономически и социални роли в обществото

Майкъл Дж. Сандел

Майкъл Сандел преподава политическа философия в Харвард и е автор на много книги, включително предстоящата: „Диктатурата на заслугите: Какво е останало от общото благо?“ (*The Tyranny of Merit: What's Become of the Common Good?*).

Оригиналният текст със заглавие *Are We All in This Together? The pandemic has helpfully scrambled how we value everyone's economic and social roles* излиза на 13 април 2020 г.

Превод от английски език: Людмила Георгиева

Мобилизацията срещу пандемията и в крайна сметка възстановяването на разбитата икономика изискват не само медицинска и икономическа експертиза, но и морално и политическо обновление. Трябва да се изправим пред основния въпрос, отбягван през последните десетилетия: Какво дължим един на друг като граждани?

В ситуация на пандемия този въпрос се превръща още по-неотложно във въпрос на здравната система: Трябва ли медицинската помощ да е достъпна за всички без значение способността им да заплатят за нея? Администрацията на Тръмп реши, че федералното правителство ще заплати лечението от коронавирус на американците без здравни осигуровки. Дали моралната логика на това политическо решение ще може да се помири с възгледа, според който здравното осигуряване в обикновени времена е оставено на пазара, остава да видим.

Но отвъд въпросите на здравеопазването трябва да помислим в по-широк план за начините, по които се борим с неравенството. Нуждаем се от по-адекватно възнаграждение на социалния и икономическия принос на работата, извършвана от по-голямата част от американците без висше образование. И в същото време трябва да се изправим лице в лице с недостатъците на меритокрацията, които подкопават морала.

В отговор на растящите неравенства мейнстрийм политици и от двете партии в последните десетилетия призовават за по-голямо равенството на възможностите – разширяване на достъпа до висше образование, така че всички американски граждани да имат възможността да се издигнат доколкото им позволяват усилията и талантът, независимо от техния старт. Сам по себе си това е достоен принцип.

Но като отговор на проблема за неравенството, реториката на издигането – обещанието, че талантливият ще има възможността да изкачи стълбата на успеха, има тъмна страна. Една част от проблема е, че не успяваме да се издигнем до меритократичните принципи, които сами прокламираме. Пример за това са високо селективните колежи и университети, където по-голямата част от студентите произлизат от заможни семейства. В много от елитните колежи, включително Йейл и Принстън, повече студенти произлизат от най-горния 1% на американското общество, отколкото от най-долните 60%.

Съществува обаче и по-дълбок проблем. Дори идеалната меритокрация, в която възможностите за издигане са разпределени поравно, подкопава солидарността. Фокусът върху талантливите и оказваната им помощ да изкачат стълбата на успеха не ни позволяват да забележим, че стъпалата на тази стълба все повече се отдалечават едно от друго.

Допълнително, меритокрациите създават морално проблематична нагласа сред успешните да достигнат върха. Колкото повече вярваме, че дължим успеха на собствените си усилия, толкова по-малко вероятно е да се чувстваме благодарни, а следователно – задължени, към нашите съграждани. Постоянният акцент върху стремежа и издигането насърчава победителите да повярват прекалено много в собствения си успех и да гледат отгоре на онези, на които им липсват меритократичните качества.

Тези нагласи придружават пазарната глобализация от последните 40 години. Тези, които жънат печалбите от аутсорсинга, свободната търговия, новите технологии и дерегулацията на финансите повярваха, че са постигнали всичко единствено със собствени усилия, а следователно печалбите им са дължими и заслужени.

Меритократичният хюбрис и гневът, който той предизвиква, са в сърцето на популистката реакция срещу елитите. Те също така са мощни източници на социална и политическа поляризация. Едно от най-дълбоките разделения в съвременната политика е между хората със и хората без университетска диплома.

През последните десетилетия управляващите елити са направили много малко, за да подобрят живота на две трети от американското население без висше образование. Нещо повече, те така и не поставиха въпроса, който трябва да бъде централен в нашата политика: как можем да осигурим за американците, които не заемат привилегирани позиции в професионалните класи, достойна работа, позволяваща им да издържат своите семейства, да допринасят за своята общност и да се радват на обществено уважение?

С промяна на икономическия фокус от производство на неща към управление на финанси, с богатото възнаграждение, което получават мениджърите на инвестиционни фондове и bankerите от Уолстрийт, уважението към традиционния труд стана крехко и несигурно. В ситуация, в която финансите претендират за големия дял от корпоративната печалба, тези, които работят в реалната икономика, произвеждайки блага и услуги, в по-

голямата си част понасят не само замразяване на възнаграждението и несигурни перспективи за работа. Те чувстват как обществото уважава все по-малко техния труд.

Коронавирусната пандемия изведнъж ни накарва да преосмислим кои социални и икономически роли имат по-голямо значение. Голяма част от най-необходимите работници в тази криза изпълняват професии, за които не е нужна университетска диплома. Това са тираджии, складови работници, магазинери, снабдители, медицински помощници, болнични служители и хора, осигуряващи домашни грижи. Те не могат да си позволят лукса на сигурна работа от вкъщи и провеждане на срещи в Зуум. Заедно с докторите и сестрите, които лекуват болелите в пренаселени болници, те са онези, които поставят своето здраве в риск, за да можем ние да се предпазим от заразата. Отвъд благодарността за тяхната служба трябва да преустроим така нашата икономика и общество, че да отдаваме на тези и подобни на тях работници компенсацията и респекта, които реално отразяват значението на тяхната работа – не само в кризисни ситуации, но и по принцип.

Подобно преустройство надхвърля познатите ни дебати за това колко щедра или оскъдна трябва да бъде социалната роля на държавата. То изисква от нас да обмислим и обсъдим като граждани на демократична държава какво означава принос към общото благо и как той трябва да бъде възнаграден, без да предполагаме, че пазарната логика ще може да реши сама този въпрос.

Например: Добре ли би било да предвидим държавно субсидиране на заплатите на работниците, така че те да могат да издържат своите семейства, райони и общности? Добре ли би било да подчертаем значимостта на тяхната работа, като преместим тежестта на данъчното облагане от заплатите към финансовите транзакции, богатството и въглеродните емисии? Добре ли би било да преосмислим настоящата политика, която облага с по-висок процент приходите от труд отколкото капиталовите печалби? Добре ли би било да поощрим националното производство на определени продукти – започвайки от предпазни маски, медицинско оборудване и фармацевтични продукти, вместо да промотираме аутсорсинга на производство в държави с ниско заплащане на труда?

Дори когато отшумяват, пандемията, както и другите големи кризи, рядко оставят социалната и икономическата ситуация непроменена. От нас зависи да решим какви ще са

последствията от този мъчен епизод в нашата история. Най-доброто, на което можем да се надяваме, е, че ще съумеем да използваме имплицитната солидарност, която предполага този момент, за да поставим в нови рамки публичния дискурс и да намерим нов път към морално по-ангажиран дебат, който да замести враждебността на настоящия.

Моралното и гражданско обновление, от което се нуждаем, изисква да дадем отпор на измъчения и погрешно поставен дебат, появил се в последно време: колко живота може да си позволим да рискуваме в замяна на възстановяването на икономиката? Този дебат гледа на икономиката като на супермаркет, който отново отваря врати след дълъг уикенд и възстановява бизнеса си точно както преди.

Истинският въпрос не е кога, а какво: каква ще бъде икономиката след кризата? Ще продължи ли да създава неравенствата, които тровят политическия дискурс и подкопават всяко чувство за национална общност? Или ще отдава нужния респект на труда, ще възнаграждава приносите към истинската икономика и ще дава на работниците глас, който наистина има значение, разпределяйки поравно рисковете за здравето и от трудните времена.

Трябва да си зададем въпроса дали подновяването на икономиката означава връщане назад към система, която през последните четири десетилетия ни разединяваше, или можем да излезем от кризата с обновена икономика, която да ни позволи да кажем и да повярваме, че преживяваме заедно всичко, което се случва.

Превод от английски: **Людмила Георгиева**